

Конституция Крымской Народной Республики

Къырым Халкъ Джумхуриетининъ Анаясасы

17 декабря 1917 г.

Мадде 1. Къурултай эр бир миллетнинъ кенди ирадеси иле миллим аятыны идаре этмесини къабул эте.

Мадде 2. Татар миллетининъ аятыны кенди ирадеси иле идаре этмек ичюн сербест, гизли, эшит, биваста къадын ве эркеклернинъ къулладжакълары рей иле сайлангъан Къурултайнынъ девамыны къабул этер.

Мадде 3. Къурултай азаларыны сайлав учъ йылда бир япылып.

Тенбих 1. Къурултай мемлекетнинъ бугунъки сарсынтылы алында янъыдан векиль сайламакъ буюк къыйынлыкъларгъа огърайджакъына инангъанындан Къурултай азаларынынъ бир йыл муддет иле Парламентни тешкиль этмелерини къабул этер.

Тенбих 2. Къурултай Татар парламентининъ беш иле еди бинъ джандан бир векиль сайланаракъ тешкиль этильмесини къабул этер.

Мадде 4. Меджлиси Мебусаннынъ (парламентнинъ) алельхусус топлашувлары кенди тарафындан тайин этилир. Февкъульаде топлашувлар исе азаларнынъ учътен бирисининъ Башкъанлыкътан ресмиен талебе (запрос) иле топланыр.

Мадде 5. Татар парламенти азасы эр таарруздан масун (защищен от нападений) ве аскерлик меджбуриети олдукъча аскерлик борджундан азаттыр.

Мадде 6. Меджлиси Мебусан (парламент) татар миллетининъ ильмий, диний, юридик, аскерий, финанс, сиясий ишлерине ве зарур олгъан такъдирде тиджарет, зираат ве санайы ишлерине аит къанунларны ишлеп чыкъмакъ борджпудыр. Меджлиси Мебусанда (парламентте) эр болюк ичюн хусусий комиссиялар мейдангъа кетириле.

Мадде 7. Къурултай къануняратыджылыкъ акимиятининъ, иджраджылыкъ акимиятининъ, юридик акимиятининъ эр бирининъ бутюнлейин мустакъилликлерини къабул этмекнен миллий идареде эр болюкнинъ озъ даирелеринде укъукъий джеэттен саип олмасыны къабул этер.

Тенбих 1. Къурултай миллий идаре азалары советини къабул этер.

Тенбих 2. Къурултай бутюн мудирликлерге бирер мудир сайланылмасыны къабул этмекнен бирликте зарур олгъанда бир мудирнинъ эки мудирликке сайланмасыны ве эр мудирнинъ Мудирлер Совети къарарларына мувафыкъ

бири-бирилерине вазифелерини бере бильмелерини (уполномочивание обязанностей) къабул этер.

Мадде 8. Татар миллетининъ миллий ишлерининъ мунтазам бир суретте идаре этильмеси ичюн миллий ишлерининъ эр болюгине аиры къанунлар зарур олдугъы къадар да оларгъа аиры даирелер гъает зарурдыр. Татар Идаре-и Миллиеси (Национальное правление) маариф, дин, финанс ве вакъуф, адлие, хариджие ве Башмудирлик даирелеринден ибареттир:

А. Маариф идареси: бутюн миллий мектеп ве медреселери, Къырым Халкъ Джумхуриетине таби алий окъув оджакъларынен татар миллетининъ оладжакъ муносебетлерини тайин эте ве сайланылгъан ильмий тешкилят иле бирликте бутюн илим оджакъларынынъ мустакъиллиги эсасында лейхалар азырлар.

Б. Дин идареси: татар миллетине менсюп олгъан итикъад ве ибадата (вера и вероисповедание) аит диний меселелерде Шериат-и Мухаммедиеге (ислям шериатына) гъает зарур къаиделери ве изахларынынъ иджра этильмесинен (кутюльмесинен) огърашыр.

В. Финанс ве вакъуф идареси: бутюн миллий вергилери топламакъ, бутюн идаре ве миллие бюджетини азырлап Меджлиси Месубангъа (парламентке) такъдим этмекнен огърашыр. Финанс идаресинде вакъуфларнынъ реформасыны темин этеджек, вакъуф булунгъан койлерде яшагъан татарларнынъ икътисадий дурумларыны тюзетеджек чарелерни азырлайджакъ бир шубе (болюк) булунаджакътыр.

Тенбих 1. Къурултай татар Миллий идаресининъ масрафларыны темин этмек ичюн Парламентнинъ къабул эткен эсасларгъа мувафыкъ миллетнен миллий вергилер алынмасыны къабул этер.

Г. Адлие идареси: татар миллетининъ укъукъы адалетсизликке ёл берген даваларыны керек олса Ислям Шериатына не керек олса татар адети ве ичтимаий аятына мувафыкъ бакъып чыкъар. Бундан келип чыкъып, Муфтийлик акимиятининъ лягъу этильмесинен онынъ ерине Адлие мудирлигини тэсис этер.

Д. Хариджие (тыш ишлер) идареси: татар миллетининъ шеэр ве земстволар тешкиятларынен олгъан муносебетлерини девам эттикче аскерий аяткъа аит ишлерни, башкъа миллетлернен олгъан сиясий, медений, ичтимаий муносебетлерини пекитеджек болюклерни ача.

Е. Миллий идаре Реислиги: бутюн миллий идаре болюклерине эсас узере тертип этильген къанунларнынъ тадбикъ олунгъаныны тешкереджек ве бутюн миллий идареде яшатаджагъы мерамынен оны амельде миллетке догъру еткизмекнен огърашаджакъ.

Мадде 9. Татар Миллий идареси болюклеринден эр бири озь даиресининъ къанун лейхаларыны тертипнен Меджлиси Мебусангъа (парламентке) тасдикълатмакъ ичюн такъдим этмек борджлудыр.

Мадде 10. Миллий идаре болюклерининъ реислери, яни Къуве-и Иджраие (иджра комитет) Парламентнинъ эксери азаларынынъ къолтутувыны къазангъан Миллий идаре реиси тарафындан парламент азаларынынъ эксериетининъ рейи иле парламент азалары арасындан сайланылыр ве вазифелерининъ иджрасына кечерлер ве тек Парламент огюне эсабат берирлер.

Мадде 11. Парламент миллет векиллерининъ дёртте бир къысымынынъ ве он адамдан эксик олмамакъ узере эр фракциянынъ талабына бинаен Идаре-и Миллие ве Къувве-и Иджраиден анълатув бермесини талап этмек акъкъына маликтир.

Мадде 12. Къурултай эр къытанынъ (ильнинъ) идаре шекилини анда яшагъан эалининъ эксериети мутлакъасы (абсолютное большинство) арысыны (рейлерини) джанландыргъан дёрт эсаскъа мувафыкъ темин этильген парламентнинъ береджек къарарларнен бельгилейджегини къабул этмесинден Къырымны идаре этюв шекилининъ анджакъ татар Меджлиси Мебусаны тарафындан аль этиледжегини къабул этер ве татар Парламентини эр алда энъ къыскъа бир заманда Къырым Парламентининъ арекет этмесини теминлемекнен огърашыр.

Мадде 13. Къурултай Къырымлылар Парламентини топладыкътан сонъра мемлекетнинъ аятына айт олгъан икътисадий, финанс, сиясий къанунларнынъ, топракъ меселесининъ ве миллетлер муносебетининъ анджакъ Къырымлылар Парламенти тарафындан аль этильмесини таныр.

Мадде 14. Къурултай Къырымнынъ сиясий аятына дайр эр нереди бир укъом бериледжек исе Къырымлылар Парламентининъ Къырымнынъ идаре шекилине дайр береджек къарарыны ве Къырым Меджлиси Мебусанынынъ музакере мевзусы меселелерде берген укъумни бильдирмек ичюн векиль ёлламасыны таныр.

Мадде 15. Татар Къурултайы эр къытанынъ (улькенинъ) эр сульх (барышыкъ) конференциясында дипломатларнынъ къарарларындан зияде ораларда яшагъан миллетлернинъ рейлери иле такъдирининъ аль олунмасы дестюрини (укъукъыны) къабул этмесинден сульх иле алякъадар олгъан къытаяарнынъ (улькелернинъ) ве миллетлер векиллерининъ сульх ве эр чешит конференцияларда (корюшювлерде) къабул этильмелерини къабул этер.

Мадде 16. Къурултай керексе ичтимаий аятта яшатылмасы зарур олгъан шахе, яшав ери, сёз, видждан, иттифакъ, ичтимаий, матбуат, раатланув сербестликлерини ве аят сугюртисини (страхование) ве керексе акалиетте (аз сайыда) къалгъан миллетлернинъ миллий укъукълары ве сияетлеринен Къурултай тарафындан татар миллий аятынынъ темеллери оларакъ къабул этильген Эсас Къанунны (Конституцияны) анджакъ халкъ джумхуриети иле яшатыладжагъына инангъанындан Халкъ Джумхуриети эсасыны къабул ве илян эте.

Мадде 17. Къурултай Къырымда татарлар арасында олгъан мырзалыкъ, бейлик, челебилик, духовныйлик, дворянлыкъ, князьлыкъ, мещанлыкъ, поселянлыкъ киби унванларны ве оларнынъ берген имтиязларыны лягъу эте.

Мадде 18. Къурултай мусавет-и бешер (инсан мусавийлиги) эсасыны къабул этмесинен къадынларнынъ да эркеклернен берабер айны укъукъкъа малик олгъанларыны тасдикълар ве бу мусавийлик узеринде бир къанун мейдангъа кетирильмесини Парламентке авале эте.